ДО

МИНИСТЕРСТВОТО НА

ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

С Т А Н О В И Щ Е

от д-р Ивайло Василев,

изследовател първо ниво, Богословски факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“

Относно: Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование, публикуван за обществено обсъждане

Уважаеми г-не/г-жо:

Предлагам на вашето внимание, с подкрепата на научния ми ръководител доц. д-р Иво Янев и благословението на духовника ми ик. Емил Паралингов, следните забележки и предложения по проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), публикуван за обществено обсъждане на 23.05.2025 г. като гражданин на Република България и вярващ християнин – мирянин, в качеството си на изследовател, първо ниво, след спечелен конкурс от НП „Млади учени и постдокторанти“ на МОН на тема *Религиозното образование според проф. прот. Христо Димитров и състоянието му днес (въз основа на неговото научно творчество)* за периода септември 2024 – септември 2025 г. и като автор на едноименна студия, която предстои да бъде публикувана в сп. „Богословска мисъл“, което ще излезе този септември, както и автор на следните публикувани в рецензирани издания научни изследвания по въпроса за религиозното образование: *Обучението по Християнство – Православие и ролята му за намаляване на агресията в училище*, Сборник 100 години специалност Педагогика, Университетско издателство, 2025; *Превантивният ефект на религиозното образование срещу кибертормоза у нас (под печат)*, катедра „Практическо богословие“; *Молитвата за младенеца до 40-тия ден*, XI Научна конференция „Хармония в различията“, 2024; *Мястото на младенеца в храма в XXI век* (под печат), Конф. Детето и детският свят, Педагогически ф-т, СУ, 1.6.2025, 2025; *Моделът за подкрепа на религиозното образование на Пловдивска митрополия в най-ново време*, Терени, 10, 2024; *Пловдивска света митрополия – партньор на училища в епархията в утвърждаване на предмета Християнство – Православие* (под печат), Сборник „Религиозното образование в българското училище“ 2023:

1. По принципите заложени в публикуваната Концепция[1]:

1.1 Тезата „в исторически план нравствената култура се е формирала основно по два пътя – чрез религията и чрез светското образование и правила“[2] не отговаря на истината. Както пише в студията си *Методи на моралкното образование* изтъкнатият педагог проф. Петко Цонев през 1929 г, „в миналото… и сега, нравственото възпитание е било и е дело предимно на религиозното обучение“. Чак към 1882 г. Франция с нейния краен секуларизъм въвежда нравоучението като „гражданско“, а не религиозно учение, с безпримерния натиск на държавата[3].

1.2 Представените отношения и съдържание на гражданските и религиозните ценности и добродетели чрез кръгове на Ойлер е несполучливо, неточно и заблуждаващо, защото противопоставя на т.н. „религиозни“ ценности гражданските такива и обратно, като постулира, че има религиозни ценности и добродетели, които не са гражански и обрантото – граждански, които не са религиозни. Това е част от една целенасочена заблуда, която изразява системата, открито противопоставена и бореща се срещу вярата, изразена още добре и чрез „широкразпространяваната мълва, че науката е различна от религията“[4]. Нито смирението е чисто религиозна ценност, не имаща отношение към гражданските отношения, още по-малко свободата – и тази на мнение, отстояването му и пр., – е ценност само гражданска. Напротив, свободата е основата, върху която е сътворен човека като образ Божий.

1.3 Аналогични тези четем и в изказванията на уважаемите представители на Министерството, които на места изразяваха съждения и заявки, които будят недоумение. Например, че по-широката аудитория иска предметът да е нравоучителен, докато духовниците да бъде вероучение – това не отговаря на истината, защото всеки запознат, иска вероучение: защо се противопоставя духовенството на народа? Така и за да се угоди на някои крайни фактори в обществото, се отнема от истината: няма да бъде религиозно образованието, няма да отнеме от светския характер на обучението. Споменаваме за този тип позиция, защото той владее и нормотворчеството и създаването на политики.

1.4 Последно, но не на последно място, приветстваме идеята за въвеждане на задължителен час по религия, но с необходимите съществени изменение: това да бъде само час по православно вероучение, в съответствие с Конституцията на Р. България, чл. 13 (3). Високопроблемно е съществуването на модул ислям и модул добродетели, като опция в задължителното изучаване на този час: по отношение на първото, заради историческия опит на българския народ с това вероизповедание в периода 14. – 20. век, а по отношение на второто, доколкото изучаването на Добродетели изключва изучаването на Православие, когато бъде избран модул Добродетели. По-подробна аргументация предлагаме на последващите страници.

---

[1] МОН. 2025. Концепция за изучаване на добродетели и религии – програма „Добродетели/етика“ https://www.mon.bg/nfs/2025/05/konczepcziya-dobrodeteli-i-religii_07052025.pdf (Последно достъпено на 22.06.2025)
[2] Пак там, с. 2.
[3] Цонев, П. Методи на моралното образование. ГСУ – Ист.-филол. ф-т, т.25, 3, 13.
[4] Димитров, прот. Христо. Методи на религиозното образование. ГСУ – БФ, т. 8 с. 399.

2. По принципите зад проекта на Закон за изменение на просветния закон[5]:

2.1 Приветстваме въвеждането на задължителен час по Религия, което обаче за България е и означава единствено вероучение, в най-добрите традиции на православната вяра, практика и живот, и то – минимум два часа седмично[6].

2.2. Въвеждането на добродетели вместо Религия е грешка:

2.2.1. При избор на модул Добродетели, никой няма да може да изучава Религия. Така се отнема и постигнатото до момента в настоящия формат на часове в училище (ЗУЧ и ИУЧ), тъй като ако в училището в мнозинството се изучава добродетели, то няма да може да се изучава Религия дори от малцинството.

2.2.2. Евентуалното приемане на закона, както е предложен, и евентуалната актуализация на учебните планове и програми по Религия крие рискът те да също да са „по-рамкови“ – да се търси отпадането на конфесионалността дори и в този профил. За това свидетелства заявката, че дори в професионалния предмет няма да се допусне преподаването на предметите от духовници.

2.2.3. Добродетели/етика е силно поне двусмислено понятие, тъй като има безброй авторитети и етики, както обяснява и проф. прот. Христо Димитров през 1937 г., когато по подобен начин е предложено разделянето на часовете по вероучение на часове по вяра и на часове по нравоучение, т.е. ограничаване на вероучението за сметка на нравоучението, както той пише: „*в нашата действителност, при недостатъчната и даже отрицателна подготовка по вероучение на някои преподаватели — то може да се предпочете от тях, може дори да измести вероучението или, най-малко (като утилитарно, хедонистично, еволюционистично или обикновено лаическо нравоучение) то може да се постави в противоречие с християнското нравоучение и да внесе ново (още по-опасно от явно атеистическото) раздвоение в душата на още неориентирания ученик от първоначалното училище. При това християнското вероучение се третира като някакво отвлечено и теоритическо религиозно учение, което като че не съдържа в себе си и най-възвишеното нравствено и жизнено-практическо учение, та трябваше и тая нова опасност от още едно вътрешно разделение на вяра и морал да се надвеси над най-крехките души!*[7]“.

2.2.3. Добродетели/етично обучение не може да реши въпроса със сблъсъка на личния интерес с общия, тъй като без краен авторитет се стига логически до релативизъм и правото на силния[8]. Християнството решава този проблем с Христовия избор да приеме кръстна смърт без вина, като единствено правилен избор – тук Бог жертва себе си за ближния, докато навсякъде другаде и всички жертват ближния за себе си. Това е и основен проблем в съвременните ни общества.

2.2.4. Сухото поучение не може да докосне сърцето и философското разглеждане на проблемите не може да доведе до действено изменение в личността. Такъв е опитът на

---

[5] МОН. 2025. Проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование. 23 май 2025, с. 8. https://www.mon.bg/nfs/2025/05/pr_zakon-izm-zpuo_23052025.pdf (Достъпен на 1 юни 2025)

[6] Вж. Димитров, протоиерей Христо. Основи и основни линии в развоя на учебния план по вероучение, 1932–1933, 10, София, 1933, 62 – 63.

[7] Димитров, прот. Христо. Религиозното образование и съвременната държава. ГСУ – БФ, т. 14. с. 51.

[8] Вж. Димитров, прот. Христо. Психологически основи на религиозното образование, ГСУ – БФ, т. 7, с. 362.

цялото човечество през всички векове от сътворението не света. Израилтяните не успяват да изпълнят Закона Божий, въпреки че го знаят наизуст, като стигат до това да разпнат техния Бог на кръст, защото не могат да приемат изобличението Му за делата им пряко закона. И напротив, с идването на Христос се получава единственото разрешение, което днес почива у православната Църква, имаща апостолско приемство. 2.2.5 Горното е добре известно, всеизвестно, положение на всеки църковно и/или богословски грамотен човек, което уви, е драма днес, тъй като изглежда първо не са толкова много, понеже не се изучава в училище, и второ, мнението им не се взима предвид. Колко православни богослови – църковни християни, изпратени от техните духовници и архиерей – са в съвет за изработване на концепцията и проектозакона? Въпросът е риторичен. Изявленията в медийното пространство, че ще се търси избягване на богословите и влиянието на богословските среди при работа по програмите, че църквата няма да влезе в училище, че на духовниците няма да се позволи да преподават са знаменателни в това отношение. Всъщност, това са същите тези, които прокарва режимът след 9 септември 1944 г., защото именно той ги въвежда и отстоява в продължение на 45 години, а сега – и ние…

2.2.6. Вярата е истинския живот и отвъд, доколкото вероучението е учение за живота тук, професионално и кариерно развитие, технически умения и компетенции, познание и т.н., но още повече и в бъдещия век. Никой не решава проблема за живота след смъртта, освен нашия Господ Иисус Христос. Избягването на името Му не е достояние, но провал.

2.2.7. Компетентните органи във връзка с вероучението са архиереите на Българската православна църква – Българска патриаршия. Редно е те да движат целия процес по въвеждането на този предмет в общообразователното училище (и детски градини). Това не е факт, напротив.

2.3. Въвеждането на задължително изучаване на ислям (като избор на модул от задължителен час) е грешка.

2.3.1. Българският опит е различен от този на Германия, например. Нашият народ е избиван, малтретиран, унизяван, възпрепятстван и сриван по всевъзможни начини в продължение на столетия именно от представителите на мюсюлманското вероизповедание. Ние сме потомци на Баташките и Новоселски мъченици, на избитите през 1877 г. по време на Страшното и на всички български мъченици, които не са се отрекли от вярата си, и няма как да се приеме задължителното изучаване на агарянството. Разбира се, никой не вини днешните представители на това вероизповедание, нито отрича съществуването им, или им пречи по някакъв начин. Но това не означава да го въведем в училище за всички и да кажем на директорите на училища: искате ли да изберете ислям, да се изучава задължително от учениците ви?

2.3.2. Истината е единствена, в лицето на нашия Господ Иисус Христос, чиито изразители за църковните представители от всички времена. Не може на институционално ниво да се каже, че България приема ислямското (и което и да е друго религиозно учение, било то и инославно) учение, защото то е в заблуда и не води до живот, а до вечна смърт, според учението на нашите свети отци, предци и убеждението на всички, имащи непосредствен опит от общуването с Бога в Православната църква чрез благоговеен и правоверен живот.

2.4 Изучаването на религия без вероучение е грешка.

2.4.1. Фразеологията, която се е наложила, „неконфесионално с конфесионални елементи“ е без смисъл, доколкото как е възможно неконфесионално да се преподава истината? Това е нонсенс.

2.4.2. Фразата вероятно цели събирането на обществена подкрепа чрез неясното ѝ формулиране. Малко като „кучетата си лаят, керванът си върви“, чисто по български. Но пред Господа сме длъжни да заявим ясно какво правим и как. Иначе как се научат децата, на подправена истина. Няма ли резултатът от сготвеното да е манджа с грозде?

2.4.3. Трябва да се бяга съвършено от всяко омекотяване, олекотяване или отричане, неглижиране, завоалиране или др. на св. евангелското учение, достоянията на православното изповедание и мисъл. Много опасно е „гледането назад“ по почина на Лотовата жена (Бит. 19: 17, 26).

2.5 Не въвеждането на вероучение е грешка.

2.5.1. В личностен план човешкото спасение се постига единствено със осмислен, свободен жест и поведение на отдаденост на нашия Господ Иисус Христос според заложения в човека от Бога при сътворението му копнеж и потенциал да се върне при Бога и да бъде като Него, тъй като човекът е по подобие Божие. Отказвайки това на най-малките и големите, се отнема способността им за информиран избор за спасение на душите им тук и във вечния живот.

2.5.2. В личностен, ако може да се нарече „на развитие“ план, непридобилият християнските начини на поведение, разбиране за нещата в света, правилна йерархическа подредба на ценности и начини за решение на проблеми, стига до провал в лично отношение. Не е способен да се справи с връхлитащите го бури и ветрове от всички посоки и да оцелее. Как ще създаде семейство, изгради кариера, храни себе си или помага на обществото, за да се чувства добре? Крахът е неминуем, което виждаме в нашето съвремие на унинии, депресии, полови и личностни нефункционалности и неспособности, страхове и фобии, пристрастености, престъпности и т.н., които растат с толкова зашеметителни обхвати, че се стига до предложението за настоящия проект на Закон за изменение на просветния закон. Само че както бе посочено по-горе, решението е единствено, и то не включва друго освен вероучението. Без Божията благодат е невъзможен просперитетът, на едно истинно автентично равнище тук и отвъд.

2.5.3 В обществен план рискът от невъвеждане е осъзнат, доколкото вече няколко десетилетия живеем в демократичния строй. Разпадът на западните общества е все по-видим от всички, тъй като мнозина вече са учили и работили на Запад, и виждат разочарованието в сърцата си от техните общества, които се очакваше да бъдат земен рай за човека: липса на семейства, изобилие на разводи, разбити детски сърца, убийства на неродени (аборти) и/или престарели и болни (евтаназия), ръст на наркомания и зависимости и т.н. и т.н. Социалните пенсионни системи са пред фалит поради застаряващото население, имиграцията от други континенти превзема държави, а във вътрешно-политически план надига глава пагубния краен национализъм, за който няма нищо свято. Срещу всичко това се изправя… единия или два часа вероучение, което преподава благодатта Божия на всяко дете чрез истинното Божие слово на спасение и утеха, което съгражда общността, обществото и държавността. Безумни са тези политици, които не съзнават и не искат да приемат това.

2.5.4. Във външнополитически план е особено опасно не въвеждането, доколкото светът е все по-размирен и все по-военен. Без наборна служба с институции, в които българинът вярва, е невъзможно съществуването на държавата в по-далечно бъдеще. Как ще се прояви онази най-голяма любов, братът да положи живота за брат си, когато войнстващият егоизъм и себелюбие управлява всяка човешка душа? С войните на североизток и югоизток от България, които достигат до границите ѝ, е изключително рисково не изучаването на единственото, което може да подготви българските граждани да оцелеят, както ги е подготвяло през всичките векове на съществуване на българския народ от времето на св. цар. Борис, Кирил и Методий, Йоан Рилски до св. патр. Евтимий, през новомъчениците до днес.

3. Поради гореизложените положние предлагаме следните корекции на предложения проект за Закон за изменение на просветния закон:

3.1. Единственият въведен задължителен час да бъде вероучение без избор.

3.2. Часовете да са минимум два във всеки един клас.

3.3. Синодалните архиереи да са водещи в тази политика с право на контрол и надзор.

С уважение:

Ивайло Василев

23.6.2025 г.